

Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos

Aliupseerien työssä oppiminen maavoimien perusyksiköissä

STP2015

Kapt Otto Pekkarinen

JOHTAMISEN JA
SOTILASPEDAGOGIIKAN LAITOS

Esityksen tavoitteet

- Esitellä sotilaspedagogisen 2010-luvulla terävöityneen kollektiivisen osaamisen kehittämisen suuntauksen perusteet, jossa tarkastellaan perusyksikötasolla tapahtuvaa oppimista erilaisissa verkostoissa ja kulttuurihistoriallisissa käytännöissä.
- Tarkastella yhden oheiseen tutkimussuuntaukseen liittyvän tutkimushankkeen toteutusta, jossa tarkastellaan puolustusvoimien perusyksikössä tapahtuvaa aliupseerien työssä oppimista toimijuuden, käytettävien välineiden ja henkilökohtaisten osaamisverkostojen näkökulmista.
- Jäsentää työn alustavia tuloksia ja niiden herättämiä ajatuksia

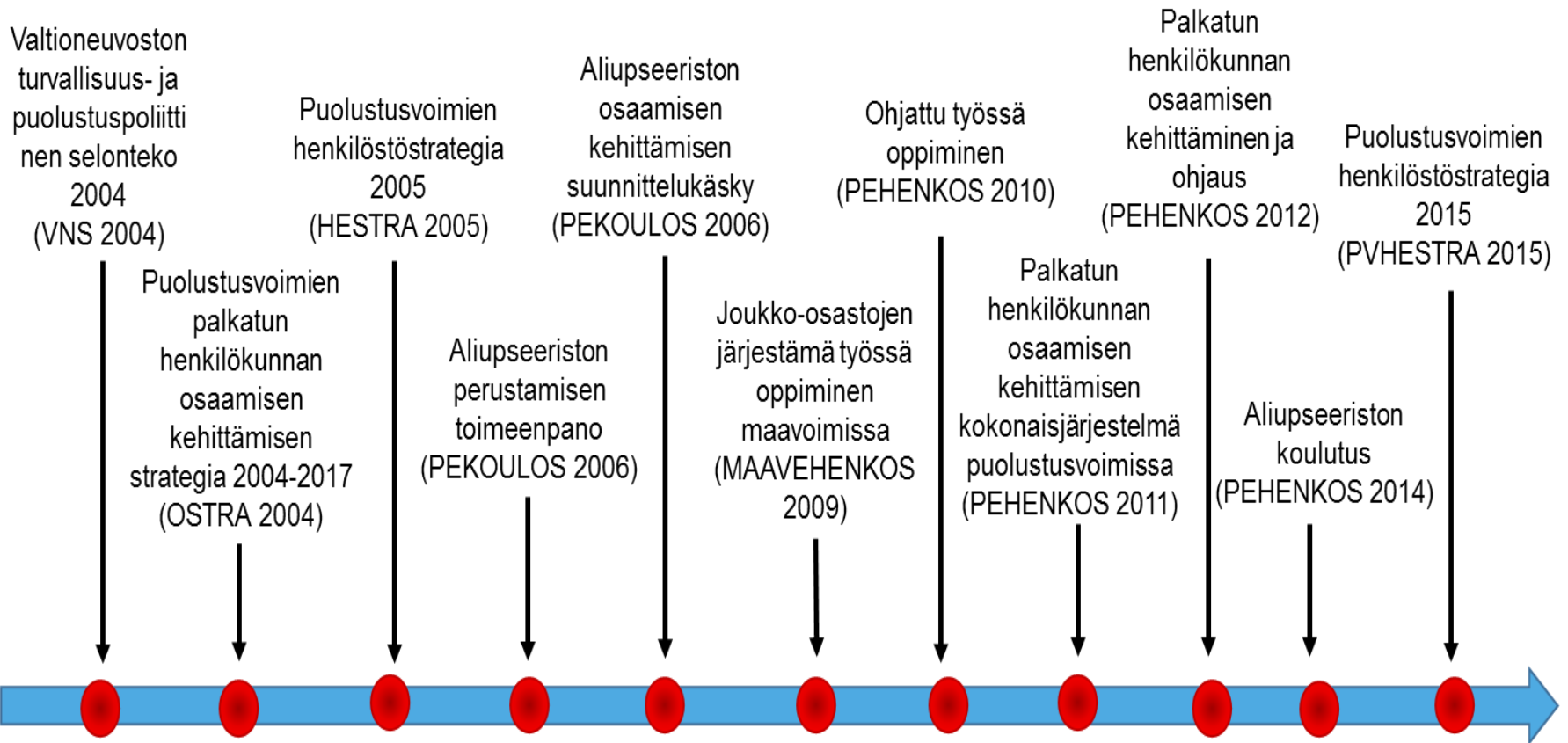
Taustaa – koulutuksesta oppimiseen

- Nyky-yhteiskunnassa osaaminen ja oppimiskyky ovat nousseet keskeisiksi menestystekijöiksi jopa julkishallinnon tasolla. Toimiva valtionhallinto on *Suomen kansallinen menestystekijä* ja hallintoa kehitetään *oppivan organisaation* periaatteiden mukaisesti (VN 2001).
- Oppivan organisaation toimintaperiaatteiden korostamiseen vaikutti merkittävästi Suomen julkishallinnon 1990-luvulla aloittama koulutuspolitiikka. 1980-luvun lopusta lähtien Suomessa on tapahtunut *koulutuspoliittinen siirtymä*, jossa hallitsevat taloudelliset arvot yhdistettynä koulutususkoon. (Lampinen 2003.) Nämä toimintaperiaatteet ja osaamisnäkökulma jalkautuivat myös puolustusvoimiin strategiaohjauksen myötä (OSTRA 2004; HESTRA 2005).

PV:n normiohjauksen kehitys

Osaamisen kehittämisen tutkimus Puolustusvoimissa

- Sotilaskouluttajan asiantuntijuus ja laajemmin *kouluttaja- ja koulutuskuulttuurin* muutos sekä oppivan organisaation mukaisten toimintaperiaatteiden omaksuminen on ollut keskeinen tutkimuskohde (esim. Peltoniemi 2007; Halonen 2007).
- Näkökulman siirtyminen *yksilöiden toimintakyvystä organisaation suorituskykyyn* ja näitä välittäviin prosesseihin.
- Rinnalla on tutkittu esimiehen *pedagogista johtamistoimintaa* oppimisen mahdollistajana ja edistäjänä (Nissinen 2007; Tuominen 2012). Kuinka luoda alaisille yhteinen visio, johon pyritään itseohjautuvasti ja yhdessä oppien (Senge 1990)?

Tutkimusaukko työyhteisön oppimisen tutkimuksessa

(Mäkinen & Tuominen 2011; Mäkinen & Pekkarinen 2013)

- Viimeaikaisen ihmis- ja yhteiskuntatieteellisesti orientoituneen tutkimuksen mielenkiinto on suuntautunut yleisen asevelvollisuuden ja Puolustusvoimien arkityön sekä käytännön tutkimiseen.
- Työyhteisössä tapahtuvan oppimisen tutkimuskenttä Puolustusvoimissa on edelleen vaatimaton.
- Minkälaisissa kollektiivissa käytännöissä ja verkostoissa Puolustusvoimien perusyksiköissä toimivat kouluttajat oppivat ja kehittyvät?

Sotilaspedagogisen tutkimuksen käytäntökäänne

(ks. Pekkarinen 2014)

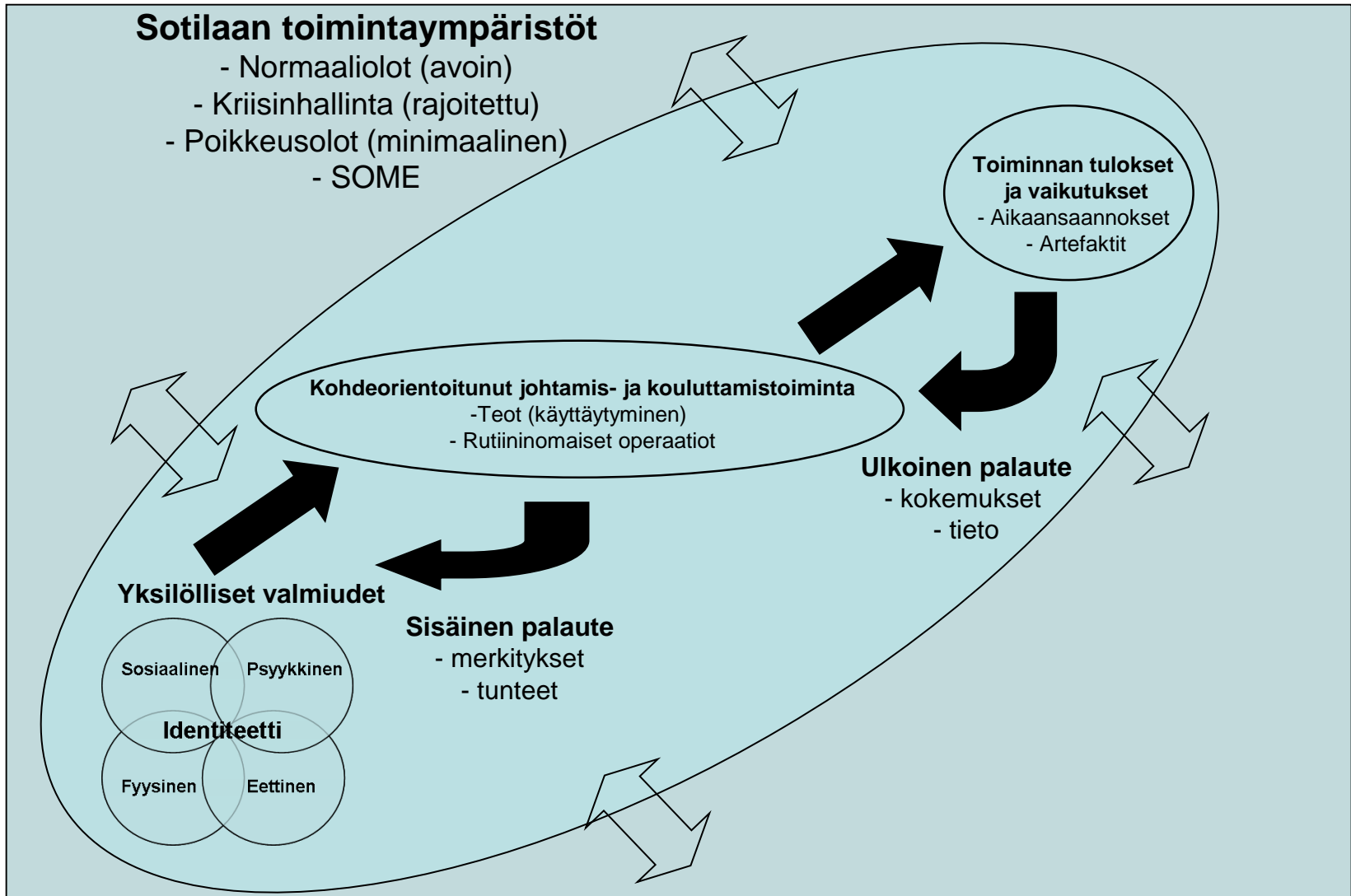
- Sotilaspedagogiikan lähtökohtana on ollut aristoteelinen ymmärrys tieteestä. Kuitenkin se on tieteenalana selkeästi kiinnittynyt ihmis- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen *käytäntökäänteeseen* (Miettinen, Samra-Fredericks & Yanow 2009; Miettinen 2008, 209; Suoranta 2009, 254) määritellesään tutkimuskohteeksensa sotilaskoulutuksen käytännön eri muodot (ks. Toiskallio 1996; Mäkinen 2009, 99).

Toimintakyvystä toimintaan

(mukaan Mäkinen 2009, 102; Nissinen 2001, 45; Collin 2012, 68).

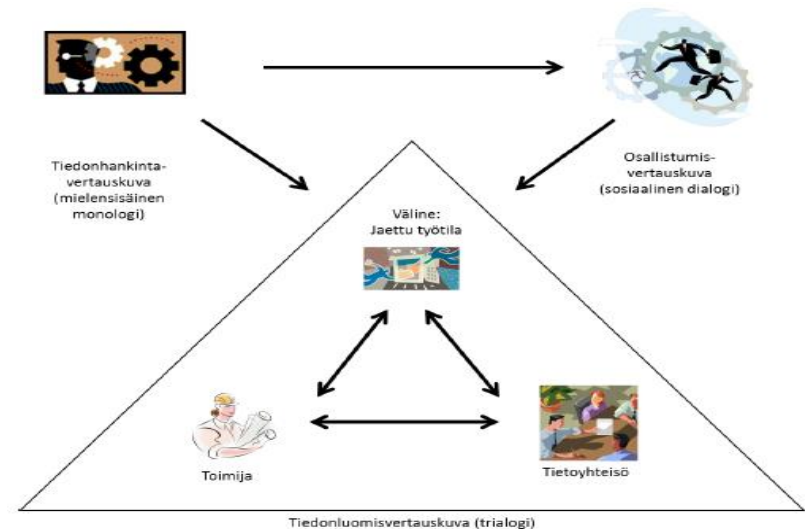
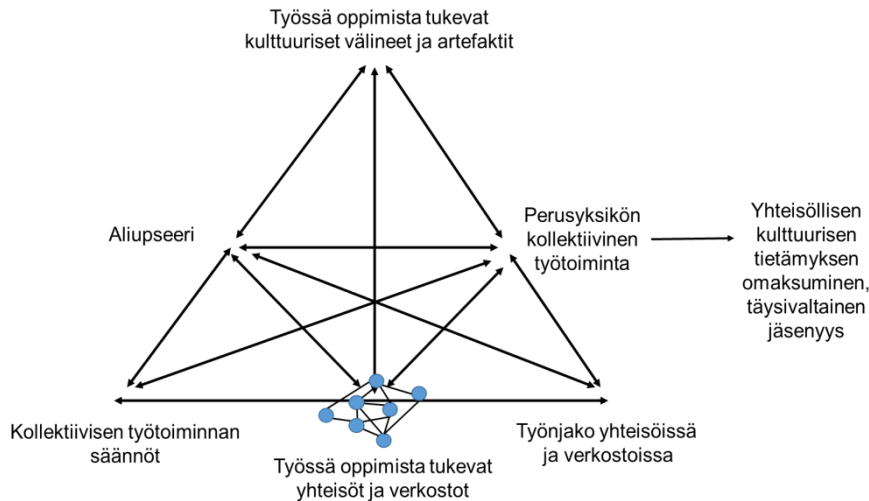

Kapteeni Otto Pekkarinen / otto.pekkarinen@mil.fi /
otto.pekkarinen@helsinki.fi

Suuntauksen teoreettiset rakennusaineet

- Pohjautuu kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan (Engeström 1987), jota täydennetään oppimisverkostojen näkökulmalla. Analysoitaessa kollektiivista tietointensiivistä työtä keskeinen analyysiyksikkö on työryhmien ja tiimien tason sijaan yksilötaso, jossa henkilökohtaisten verkostojen merkitys korostuu. Tiimien merkitys on vähentynyt aiemmasta (mm. Hakkarainen, Palonen, Paavola & Lehtinen 2004; Paavola, Lipponen & Hakkarainen 2004; Nardi, Whittaker & Schwartz 2002).

Tutkimuskysymykset

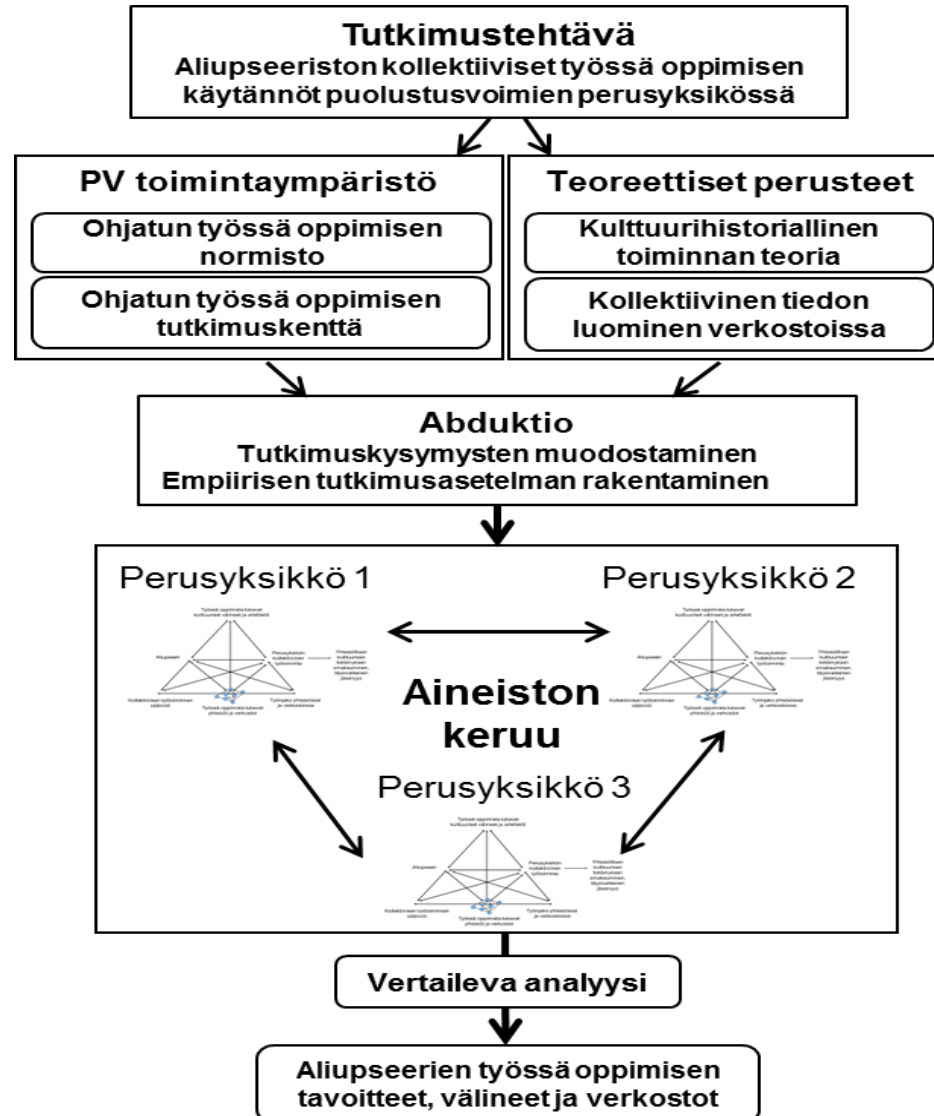
Miten aliupseerit oppivat työssään perusyksikön sosiomateriaalisessa kontekstissa?

- i Minkälaista toimijuutta työssä tapahtuva oppiminen edellyttää aliupseereilta?
- ii Mitä välineitä työssä oppimisen tukena käytetään?
- iii Minkälaisia työssä oppimiselle merkityksellisiä henkilökohtaisia oppimisverkostoja aliupseereilla on?
- iv Minkälainen oppimisympäristö maavoimien perusyksikkö on?

Tutkimusasetelma

Metodologiset ratkaisut

- Aineistonkeruu yhden joukko-osaston kolmesta perusyksiköstä, pyrkimyksenä yleistäminen (Larsson 2009).
 - Yksikön päälliköt (varapäällikkö / työpaikkaohjaaja)
 - Kouluttajatehtävissä toimivat aliupseerit
- Päälliköiltä ja työpaikkaohjaajilta kerätään aineistoa teemahaastattelulla ja aliupseereilta yhdistetyllä teema- ja egosentrisellä verkostohaastattelulla (Robins 2015; Hogan, Carrasco & Wellman 2007; Palonen 2006). Teemahaastatteluissa oli lomakehaastattelu-osioita, joilla pyrittiin terävöittämään havaintoja.
- Fenomenografinen analyysi (ks. Marton 1986) ja verkostanalyysi visualisoinnin pohjalta.

Aliupseerien toimijuus

- Vastauksissa korostui poikkeuksetta kouluttajien oma aktiivisuus ja vastuunottaminen omasta oppimisestaan.
- Arvio perusksiköstä oppimista tukevana rakenteena lähes poikkeuksetta myönteinen. Kehittymismahdollisuuksia löytyy, mutta *sosiaalisia tarjoumia* ei niinkään (Billett 2002).
- Kiireen ja henkilöstöressurssien vähyyden koettiin haittaavan toimintaa. Työssä tapahtuva oppiminen ei ole suunnitelmallista vaan omasta aktiivisuudesta kiinni.

Perusyksikkö ekspansiivisena toimintaympäristönä

(Fuller & Unwin 2004; 2010)

	PYKS 1	PYKS 2	PYKS 3
Kouluttajien joustava käyttö	5,0	4,0	5,0
Kokeneemmat jakavat osaamista	6,0	5,0	6,0
Hyvien käytäntöjen omaksuminen	5,0	6,0	4,0
Noviiseilla pääsy muiden osaamiseen	5,0	7,0	3,0
Mahdollisuus osallistua täydkoul	6,0	6,0	4,0
Osaamisen kehittäminen työajalla	6,0	6,0	5,0
Noviiseilla vastuuta heti alusta	6,0	7,0	6,0
Noviisin urapolun hahmottelu	2,0	1,0	2,0
Itsensä kehittämisen tuki	5,0	7,0	4,0
Oppimistavoitteet yhteneviä	6,0	6,0	2,0
Kouluttajien joustava käyttö	6,0	7,0	5,0
Työssä oppimisen dokumentointi	4,0	2,0	1,0
Uuden tietämyksen välittäminen	6,0	7,0	5,0
Aselaji- ja toimialaosuamisen arvostus	4,0	7,0	6,0
Kaikkien mahdollista kehittää itseään	6,0	6,0	4,0
Työyhteisö arvostaa yhteistoimintaa	5,0	6,0	7,0
Organisaatio tukee osaamisen vaihtoa	7,0	7,0	6,0
Esimies tukee osaamisen kehittämistä	5,0	6,0	5,0
Mahdollisuus oppia uutta halutessaan	4,0	7,0	6,0
Koulutusta kehitetään aktiivisesti	5,0	7,0	6,0
Osaamisen hyödyntäminen	6,0	7,0	6,0
KA	5,2	5,9	4,7

Kapteeni Otto Pekkarinen / otto.pekkarinen@mil.fi /
otto.pekkarinen@helsinki.fi

Käytetyt oppimisen välineet

(Itsearvio 1-7 oppimiseen aidosti käytetyistä välineistä)

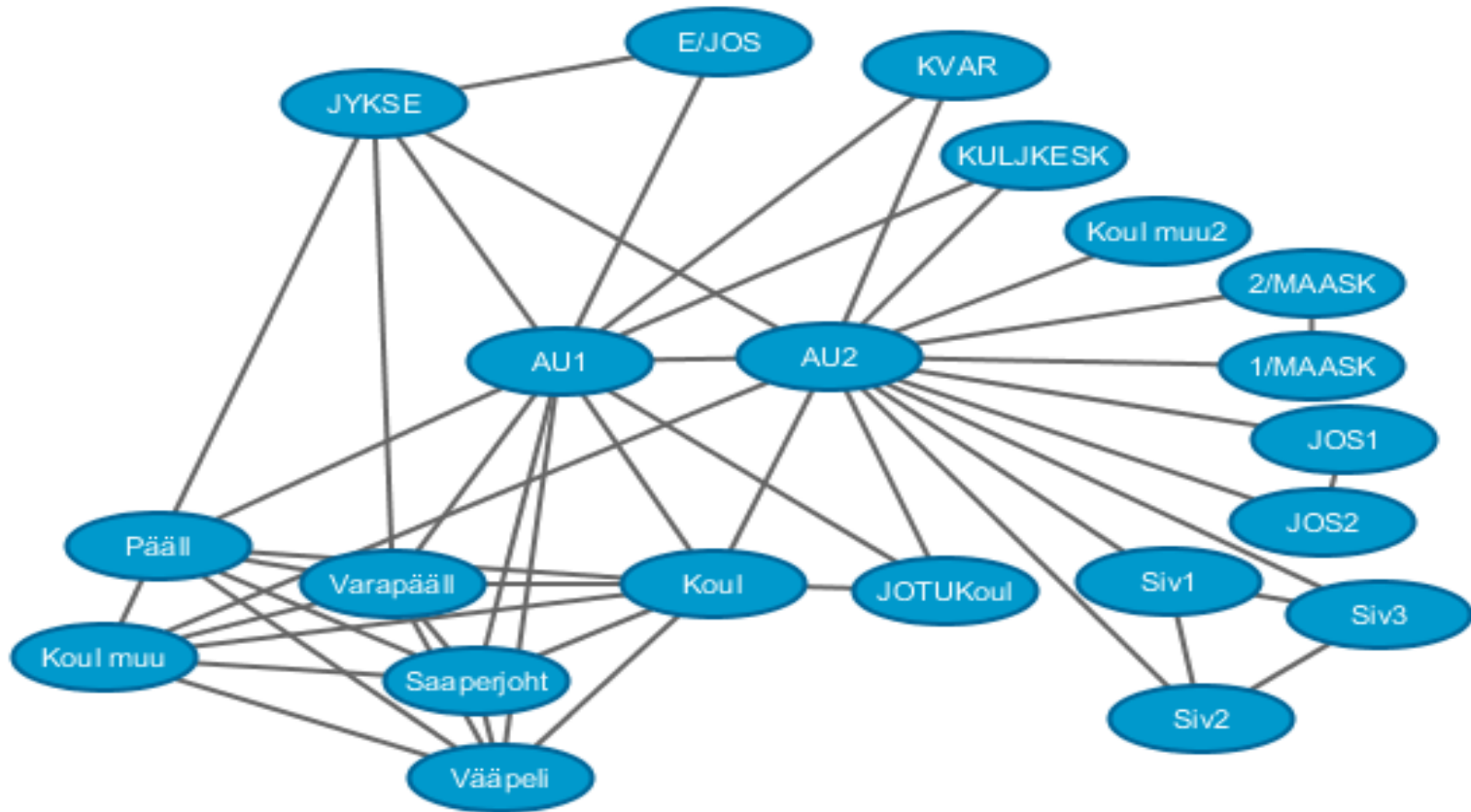
Työkalut	PYKS 1		PYKS 2		PYKS 3		KA
	KPÄÄLL	AU	KPÄÄLL	AU	KPÄÄLL	AU	
Kokenet kouluttajat (mentorointi)	7,0		7,0	7,0	7,0	7,0	7,0
Vertaiset (tutorointi)	6,0		5,0	6,5	6,0	7,0	6,1
Täydennyskoulutus	4,0		6,0	6,0	5,0	6,0	5,4
PVAH	5,0		4,0	2,0	2,0	4,0	3,4
Torni tai PVMOODLE	1,0		2,0	2,0	1,0	3,0	1,8
Oppaat ja ohjesäännöt	5,0		6,0	4,5	4,0	5,0	4,9
Yksikön materiaalipankki	6,0		7,0	5,5	6,0	6,0	6,1

Esimerkkejä verkostoista

(Perusyksikkö 1, visualisointi CytoScape-ohjelmistolla)

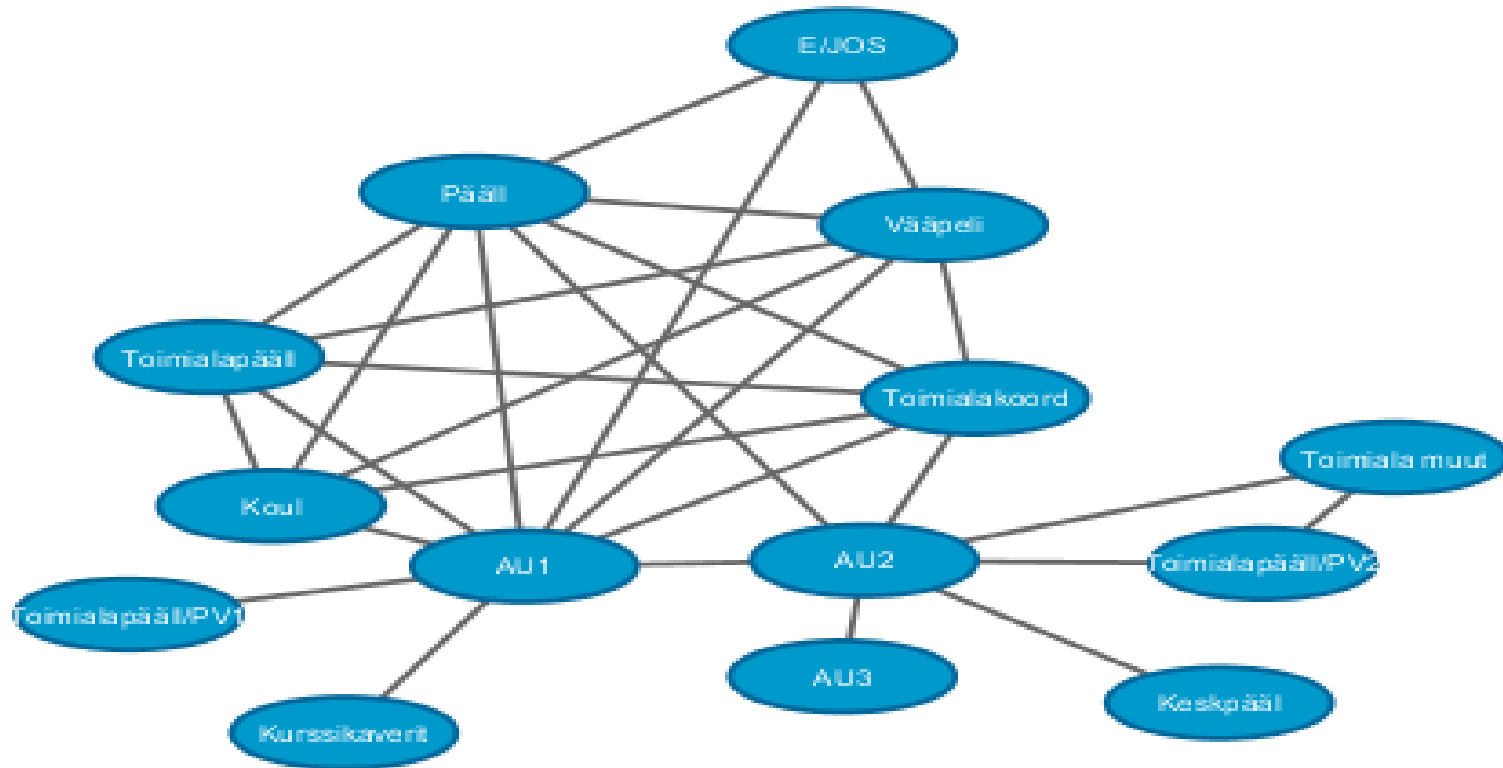

Kapteeni Otto Pekkarinen / otto.pekkarinen@mil.fi /
otto.pekkarinen@helsinki.fi

Esimerkkejä verkostoista 2

(Perusyksikkö 2)

Alustavia havaintoja

- Jo suhteellisen nuorilla kouluttajilla on omia perusyksikkönsä ulkopuolisia verkostoja joukko-osastossaan. Näiden "perusverkostojen" lisäksi heillä saattaa olla yllättävän laajoja merkitykselliseksi koettuja henkilökohtaisia verkostoja, jotka ovat muotoutuneet heidän urapolkunsu eri vaiheissa. Yhteydenpito ei välttämättä ole kovin aktiivista, mutta tiettyjen työssä kohdattujen ongelmatilanteiden ilmetessä nämä suhteet aktivoituvat uudestaan.
- Verkostot eivät kiinnittyneet viralliseen organisaatioon vaan ennemminkin työn toiminnalliseen organisointiin (JOTU-joukko). Kouluttajavaihto on tavanomainen toimintakäytäntö. Minkälaisissa tosiasiallisissa verkostoissa työtä tehdään?
- Perusyksikkökohtaisesti verkostokohtainen rakenne eriytyy selkeästi. Paikallinen perehdyttäminen korostuneessa asemassa.

Alustavia havaintoja

- Kehityskeskustelu keskeinen mekanismi oppimisen seurannassa. Työssä oppimisen ohjauksen työkaluna se on riittämätön. Organisaatioon tulee juurruttaa *uusia osaamisen kehittämiseen liittyviä käytäntöjä*, jotka tulisivat kiinteäksi osaksi perinteistä organisaatiokulttuuria. Nissisen (2007) määritelmän mukaisesti pedagoginen johtajuus pyrkii juuri tällaisten käytäntöjen luomiseen.
- Päälliköiden arviot yksiköiden tarjoamista oppimismahdollisuuksista varsin myönteisiä. Kuitenkaan kukaan ei aktiivisesti tarjoa aikaa itsensä kehittämiseksi, aika on itse otettava. Kokeneet kouluttajat tärkeitä mentoreita, mutta ohjausta on osattava itse pyytää, sitä ei aktiivisesti tarjota. Nuorten kouluttajien toimijuuden tukeminen perusyksikön muodostamassa sosiokulttuurisessa rakenteessa on keskeistä oppimiselle.

Lähteet

- Collin, R. 2012. Toimintakyvyn kehittäminen johtajakoulutuksessa. Teoksessa *Johtajan käsikirja* (JOKÄ). Tampere: Juvenes Print Oy, 58–70.
- Engeström, Y. 1987. *Learning by expanding: an activity-theoretical approach to developmental research*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Fuller, A. and Unwin, L. 2004. Expansive learning environments: integrating organizational and personal development. In H. Rainbird, A. Fuller & A. Munro (toim.) *Workplace Learning in Context*, London & New York: Routledge, 126–144.
- Fuller, A. & Unwin, L. 2010. Learning as Apprentices in the Contemporary UK Workplace: creating and managing expansive and restrictive participation. *Journal of Education and Work* 16 (4), 407–426.
- Hakkarainen, K., Palonen, T., Paavola, S., & Lehtinen, E. 2004. *Communities of networked expertise: Professional and educational perspectives*. Amsterdam: Elsevier.
- Halonen, P. 2007. *Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Koulutustaidon laitos. Julkaisusarja 2. Helsinki: Edita.
- Lampinen, O. 2003. *Suomen koulutusjärjestelmän kehitys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Leontjev, A.N. 1978. *Activity, Consciousness, and Personality*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Maavoimien Esikunta. Henkilöstöosasto. (MAAVEHENKOS) 2009. *Joukko-osastojen järjestämä työssä oppiminen maavoimissa*. MF18404/26.5.2009. Mikkeli.
- Marton, F. 1986. Phenomenography - A Research approach to investigating different understandings of reality. *Journal of Thought*, Vol. 21 (3), 28–49.
- Mäkinen, J. 2009. Sotilaspedagogiikka tieteiden ja käytännön kentässä. Teoksessa Toiskallio, J. & Mäkinen, J. Sotilaspedagogiikka: Sotilisuuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 1: No 3/2009 Helsinki: Edita Prima, 81–111.
- Mäkinen, J. 2012. Näkökulmia kokonaisturvallisuusajatteluun. Teoksessa E. Lindfors (toim.) *Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita*. Tampere: Tampereen yliopisto, 29–41.
- Mäkinen, J. & Pekkarinen, O. 2013. Ammattialipseeri: ammattikoulutettava vai asevelvollisten kouluttaja? Teoksessa *Tiede ja Ase* 71. Suomen sotatieteellisen seuran julkaisuja. Helsinki, 110–117.
- Mäkinen, J. & Tuominen, J. 2011. Kehittyvät perusyksiköt osana verkostopuolustusta. *Sotilasaikauslehti n:o 896*. 2011 (2), 19–22.
- Nardi, B.A., Whittaker, S. & Schwarz, H. 2002. NetWORKers and their Activity in Intensional Networks. *Computer Supported Cooperative Work* 11. 205–242.
- Nissinen, V. 2001. *Military Leadership. A Critical Constructivist Approach to Conceptualizing, Modeling and Measuring Military Leadership in the Finnish Defence Forces*. Helsingin yliopiston väitöskirja. Maanpuolustuskorkeakoulun johtamisen laitoksen julkaisusarja tutkimuksia nro 20. Helsinki: Edita.
- Nissinen, V. 2007. Kasvu pedagogiseen johtamiseen. Teoksessa *Tiede ja ase 65*. Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu. Vaasa: Waasa Graphics, 335–344.
- Paavola, S., Lipponen, L. & Hakkarainen, K. 2004. Models of Innovative Knowledge Communities and Three Metaphors of Learning. *Review of Educational Research*. Vol. 74 (4), 557–576.
- Palonen, T. 2006. Studying Experts' Communication Flows by Using SNA Techniques. Teoksessa M. Vartiainen (toim.) *Workspace methodologies – studying communication, collaboration and workscapes*. Helsinki University of Technology. Department of Industrial Engineering and Management. Laboratory of Work Psychology and Leadership. Bit Research Centre, 10–26.
- Pekkarinen, O. 2014. Pragmatismi ja sotilaspedagogiikka – tieteenfilosofinen tarkastelu. Teoksessa A. Mutanen & O. Pekkarinen (toim.) *Sotilaspedagogiikka. Professori Juha Mäkisen 50-vuotisjuhlakirja*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2, N:o 13. Tampere: Juvenes, 189–203.
- Peltoniemi, R. 2007. *Suomen puolustusjärjestelmän ydinosaamisalueet ja niiden muutoshasteet mahdollisessa Nato-jäsenyydessä*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Koulutustaidon laitos. Julkaisusarja 2. Helsinki: Edita.
- Pääesikunta. Henkilöstöosasto. (PEHENKOS). 2005. *Puolustusvoimien Henkilöstöstrategia 2005* (Hestra). Helsinki: Edita Prima.
- Pääesikunta. Henkilöstöosasto. 2010. *Ohjattu työssä oppiminen -normiasiakirja*. PVHSM KOULUTUSALA 042. HG 233/11.2.2010. Helsinki.
- Pääesikunta. Henkilöstöosasto. 2011. *Palkatun henkilöstön osaamisen kehittämisen kokonaisjärjestelmä puolustusvoimissa -normiasiakirja*. PVHSM KOULUTUSALA 042. HG 1340/3.2.2011. Helsinki.
- Pääesikunta. Henkilöstöosasto. (PEHENKOS). 2012a. *Palkatun henkilöstön osaamisen kehittäminen ja ohjaus -normiasiakirja*. PV PVHSM KOULUTUSALA 054 - PEHENKOS. HH1176/9.1.2012. Helsinki.
- Pääesikunta. Henkilöstöosasto. (PEHENKOS). 2012b. *varusmieskoulutuksen yleisjärjestelyt -normiasiakirja*. PVHSM KOULUTUS 021 - PEHENKOS. HI657/4.10.2012. Helsinki.
- Pääesikunta. Henkilöstöosasto. (PEHENKOS). 2014a. *Aliupseeriston koulutus -normiasiakirja*. PV PVHSM KOULUTUSALA 085 – PEHENKOS. HK585/29.8.2014. Helsinki.
- Pääesikunta. Henkilöstöosasto. (PEHENKOS). 2014b. *Puolustusvoimien Henkilöstöstrategia*. HK1027/19.12.2014. Helsinki.
- Pääesikunta. Koulutusosasto. (PEKOULOS). 2004. *Puolustusvoimien palkatun henkilöstön osaamisen kehittäminen 2004 – 2017*. (OSTRA). Helsinki.
- Pääesikunta. Koulutusosasto. (PEKOULOS) 2006. *Aliupseeriston perustamisen toimeenpano*. AC10108/20.7.2006. Helsinki.
- Pääesikunta. Koulutusosasto. (PEKOULOS) 2007. *Aliupseeriston osaamisen kehittämisen suunnittelukäsky*. AC25765/3.1.2007. Helsinki.
- Robins, G. 2015. *Doing social network research. Network-based research design for social scientists*. London: Sage.
- Toiskallio, J. (toim.) 1996. *Tietoyhteiskunnan koulutuskulttuuri. Sotilaspedagogisen tutkimusohjelman suuntaviivoja*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Koulutustaidon laitos. Julkaisusarja 2 N:o 3. Helsinki: Edita Prima.
- Toiskallio, J. (toim.) 2004. Identity, ethics, and soldiership. Maanpuolustuskorkeakoulu. Koulutustaidon laitos. Helsinki: Edita Prima.
- Toiskallio, J. 2006. Etiikka sotilaspedagogiikan ytimessä. Teoksessa A-M Huhtinen & J. Toiskallio (toim.) *Maanpuolustuskorkeakoulu - kehittyvä sotatieteellinen yliopisto* : professori Mikko Viitasalon juhla kirjja. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita Prima, 121–150.
- Toiskallio, J., Kalliomaa, M., Halonen, P. & Anttila, J. *Sotilaspedagogiikkaa kouluttajille*. Vaasa: Ykkös-Offset.
- Tuominen, J. 2012. Päällikkö on pääkouluttaja? Teoksessa *Tiede ja Ase* 70. Suomen sotatieteellisen seuran julkaisuja. Helsinki, 73–91.
- Valtioneuvosto. 2001. *Valtioneuvoston periaatepäätös valtion henkilöstöpolitiikan linjasta*. Helsinki. Saatavissa [www-muodossa](http://www.muodossa) osoitteessa: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/06_valtion_tyomarkkina/20010830/Valtio/3643.pdf. Viitattu 9.2.2015.
- Valtioneuvoston kanslia. 2004. *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004*. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24.9.2004. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004. Saatavissa [www-muodossa](http://www.muodossa) osoitteessa: http://www.defmin.fi/files/240/2493_2161_Selonteko_2004_1_.pdf. Viitattu 10.4.2015.

